

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Türk Dünyasında Kültürlerarası İletişim¹

Intercultural Communication in the Turkic World

Şehriban AYGÜN¹

Makale Bilgisi

¹ Doktor Öğretim Üyesi,
İşletme Yönetimi,

Şereflikoçhisar Berat

Cömertoğlu MYO,

Ankara Yıldırım Beyazıt

Üniversitesi, Ankara/Türkiye

ORCID: 0000-0002-2010-1293

E-Mail:

sehrubanaygun@aybu.edu.tr

Sorumlu Yazar:

Şehriban AYGÜN

Ekim 2025

Cilt:5

Sayı: Türk Dünyası Özel Sayısı

DOI:

10.5281/zenodo.17477707

Citation:

Aygün, Ş. (2025). Türk
dünyasında kültürlerarası
iletişim. GAB Akademî, 5(Türk
Dünyası Özel Sayısı), 11-18

Öz

Kültür; bir toplumun nesilden nesile aktardığı, değer, norm, gelenek, tutum, alışkanlık ve yaşam şekillerini kapsayan bütünsel bir yapı olarak; kültür ile birçok noktada kesişen önemli toplumsal olgulardan biri olan iletişim ise; canlılar arasında gerçekleşen duygu, düşünce, bilgi ve birikim aktarım süreçleri şeklinde ifade edilebilir. Küreselleşmenin, teknolojinin aracılığıyla hız kazandığı çağımızda, kültürlerarası kavramı ülkelerin gündemlerinde önemli bir noktada konumlanmaktadır. Ülkeler arası öğrenci-öğretici değişimleri, uluslararası ticaret hacminin genişlemesi, turizmdeki hareketliliğin artması, ulaşımında yaşanan gelişmeler, spor ve sanat dallarında uluslararası gerçekleştirilen faaliyetler gibi sebeplerle farklı kültürler birbiriyle daha çok iletişim kurmaktadır. Kültürlerarası iletişim, farklı sosyal geçmişleri olan toplumların birlikte yaşayabilmeleri için önemli şartlardan biridir. Aynı kültürel geçmişten geldikleri için Türk dünyası toplumları arasında kültürlerarası iletişim bağının kurulması ve geliştirilmesi daha kolay ve elzemdir. Artan dijital kullanımla birlikte yerel kültürlerin; kendi özü haricindeki (yeni medyanın ürünü tek tip kültür endüstrisinin sunduğu) yabancı kültürlerin etkisinde, tehdit altında olduğu söylenebilir. Bu yüzden ortak tarihi ve sosyal geçmişi geniş olan Türk dünyası ülkelerinin, sahip oldukları kültürel değerleri ve sosyal altyapıyı, bilimde, sanatta, üretimde, ticarette, ortak projelerle çalışarak kültürlerarası iletişimi canlı tutmaları, ortak kültür geçmişini kuvvetlendirerek geleceğe taşımaları önemlidir. Bu çalışmada kültür, iletişim ve kültürlerarası iletişim kavramsal bağlamda değerlendirilerek Türk dünyasının kültür unsurları üzerine araştırma yapılmıştır. Çalışmanın amacı, kültürlerarası iletişimin son yıllarda Türk dünyası üzerindeki göstergelerini ve yansımalarını incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, İletişim, Kültürlerarası İletişim, Türk Dünyası, Türk Kültürü.

Abstract

Culture can be defined as a holistic construct encompassing the values, norms, traditions, attitudes, habits, and lifestyles transmitted from one generation to the next within a society. Communication, a significant social phenomenon intersecting with culture in many ways, can be described as the process of transmitting emotions, thoughts, information, and knowledge among individuals. In today's world, where globalization is accelerated by technological advancements, the concept of intercultural communication occupies a prominent place on national agendas. Different cultures interact more frequently due to factors such as student and academic exchange programs, the expansion of international trade, the growth of tourism, advancements in transportation, and international events in sports and the arts. Intercultural communication is a crucial prerequisite for the coexistence of societies with diverse social backgrounds. Establishing and fostering intercultural communication among Turkic communities, owing to their shared cultural background, is both easier and more essential. With the rise of digital media, it can be argued that local cultures are increasingly threatened by the influence of foreign cultures promoted by the homogenizing culture industry of new media. Therefore, it is important for the countries of the Turkic World, which share a vast historical and social background, to maintain intercultural communication by collaborating on joint projects in science, art, production, and trade, leveraging their cultural values and social infrastructure, and to strengthen and carry this shared cultural heritage into the future. This study examines the cultural elements of the Turkic World within the conceptual framework of culture, communication, and intercultural communication. The aim is to investigate the indicators and reflections of intercultural communication on the Turkic World in recent years.

Keywords: Culture, Communication, Intercultural Communication, Turkic World, Turkic Culture.

¹ Bu çalışma, 10-15 Şubat 2025 tarihlerinde Özbekistan'ın Taşkent şehrinde, Genç Akademisyenler Birliği tarafından düzenlenen, 2. Uluslararası Türk Dünyası Genç Akademisyenler Kongresi'nde sunulan "Türk Dünyasında Kültürlerarası İletişim" başlıklı bildirinin genişletilmiş halidir.

1. Giriş

Toplumların tarihsel süreç boyunca gelişimlerinde belirleyici rol oynayan en önemli unsurlardan olan kültür ve iletişim olguları, farklı disiplinlerde çeşitli açılardan ele alınmakla birlikte, kişiler arası ilişkilerden uluslararası etkileşim süreçlerine kadar oldukça geniş bir yelpazede fonksiyonellik kazanmaktadır. Kültür, toplumların tarih boyunca biriktirip nesilden nesile aktardığı bütün değerler, normlar, yaşam şekilleri, alışkanlıkları ifade etmektedir. İletişim ise canlılar arasında bilgi, fikir, duygu, vb. alışverişini, kültürel değerlerin aktarımını ve toplumsal yapının sürekliliğini sağlayan temel sosyolojik araçlardan biri olarak ifade edilmektedir.

Günümüz dünyasında küreselleşme ve dijitalleşmenin, artan yönde bir ivme kazanması ile birlikte teknolojiye yaşanan gelişmeler, farklı toplumların birbiriyle olan etkileşimini de artırmaktadır. Bu durumun neticesinde kültürlerarası iletişim olgusu da gün geçtikçe ülkeler için daha önemli hale gelmektedir. Kültürlerarası iletişim süreçlerinin etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi, farklı kültürel geçmişlere sahip olan bireylerin ve toplumların bir arada yaşayarak ortak anlayışlar ve iş birlikleri geliştirebilmelerini mümkün kılmaktadır. Bu noktada, kültürel ve tarihi açıdan birbirine yakın olan toplumlar arasında kültürlerarası iletişimin inşa edilerek geliştirilmesi, diğer toplumlara göre daha mümkün ve daha verimli olabilmektedir. Bu bağlamda ortak dil, inanç sistemleri, toplumsal yapı, tarihi ve kültürel değerlere sahip olan Türk dünyası ülkeleri arasında kültürlerarası iletişimin kuvvetlendirilmesi, bu ülkeler için kültürel bir görev olmanın yanı sıra, ekonomik ve sosyo-politik bir gereklilik olarak görülmektedir.

Türkiye, Özbekistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gibi ülkeler coğrafi konum farklılıkları olsa da ortak tarihi tecrübelerden beslenen güçlü bir kültürel mirası paylaşmaktadır. Dillerin birbirine benzeyen yapısı, ortak destanlar, halk kahramanları, dini inanç sistemleri, yaşam şekillerindeki gelenekler ve ortak hafıza, bu toplumlar arasındaki iletişimi destekleyen en önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, ülkelerin geçirmekte olduğu farklı modernleşme süreçleri, politik yapıları ve dış etkenlere bağlı olarak gelişen kültürel farklılıklar, kültürlerarası iletişim süreçlerinde dikkatle yönetilmesi gereken dinamiklerdir. Bu nedenle Türk dünyasında kültürlerarası iletişim olgusu; sadece ortak paydalar üzerinden değil, aynı zamanda yerel ve bölgesel farklılıkları dikkate alan çok katmanlı bir yaklaşımla değerlendirilmelidir. Bu çerçevede uluslararası organizasyonlar, ortak akademik çalışmalar ve eğitim kurumları, medya ve kültür faaliyetleri, iletişimi kuvvetlendiren stratejik araçlar olarak işlevselleşmektedir.

Bu çalışmada, kültür ve iletişim kavramları teorik açıdan ele alınarak kültürlerarası iletişim olgusunun anlamı ve önemi tartışılmış, Türk dünyasında kültürlerarası iletişimi etkisi altına alan öncelikli unsurlar incelenmiştir. Ortak geçmiş, dil, din ve geleneklerin yanı sıra, modernleşme süreçleri, kültürel faaliyetler, akademik ilişkiler ve uluslararası kurumların rolüne değinilmiş, günümüz Türk dünyasında kültürlerarası iletişimin mevcut durumu değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel amacı; Türk dünyasında kültürlerarası iletişim olgusunun önemini ve güncel yansımalarını ortaya koymak ve bu iletişimi güçlendirmeye yönelik öneriler geliştirmektir.

2. Kavramsal Çerçeve

Türk dünyasında kültürlerarası iletişimin anlaşılması için öncelikle kültür, iletişim, kültürlerarası ve kültürlerarası iletişimin ayrı ayrı kavramsal olarak ele alınması ve incelenmesi, önemli ve gerekli görülmektedir.

2.1 Kültür

Kültür, birçok farklı alanın çalışma konusu olduğundan, bu konuyu çalışan her bir alanın araştırmacısı, kendi perspektifinden yaklaşarak kültürü tanımlamıştır. Bu yüzden literatür incelendiğinde, birçok kültür tanımı ile karşılaşılacaktır.

Literatürde yapılmış olan tanımları ortak ve en temel yönleriyle ele alındığında kültür; toplumların üretmiş olduğu bütün değer ve ürünler; nesilden nesile aktarılan norm, gelenek, anlayış, algı, tavır, tutum vb. sosyal unsurlar şeklinde tanımlanabilmektedir. Kültür, yapısı itibarıyla öğrenilen davranışlar olmakla birlikte toplumsal bir grubu diğerinden ayırt edici olma özelliğine de sahiptir (Griffiths, 2011, s.113). Kültür; toplumların yaşam süreçleri boyunca gereksinimlerine göre benimsemiş olduğu soyut ve somut olguları da kapsamaktadır (Güngör, 1997, s.69).

Her toplumun kendine özgü bir yaşam tarzı olduğu için, kültürlerinde de çeşitli farklılıklar gözlemlenmektedir. Bunun bir sebebi, toplumların kültürünü oluşturan unsurların benzerlik göstermemesidir. Kültürün doğrudan sonra öğrenilen, genetik açıdan nesiller arası aktarılamayan, sonradan biriktirilen bir yapısı vardır. Nitekim kültür içgüdüsel bir yapıda olmamakla birlikte, bireyler arası ve çevreyle olan etkileşime bağlıdır. Bu bağlamda kültürün tümünün, öğrenilen davranışlar topluluğu olarak değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır (Şahin, 2010, s.22). Bilim, devlet yapısı, ekonomi, teknik, hukuk ve estetik gibi toplum tarafından oluşturulan sosyal yapılar da kültür olgusu kapsamında değerlendirilebilecek daha büyük çaplı konulardır (Demir, 2017, s.6).

Farklı kriterleri baz alarak kültürün çeşitli sınıflandırmalarının yapılması mümkündür. Bu çalışmada, literatürdeki sınıflandırmaların içinde en kapsamlı olduğu düşünülen ve en çok kabul görenlerden biri olan Schein'in (2010) yaptığı sınıflandırmaya yer verilmiştir.

Tablo 1.

Kültür Çeşitleri

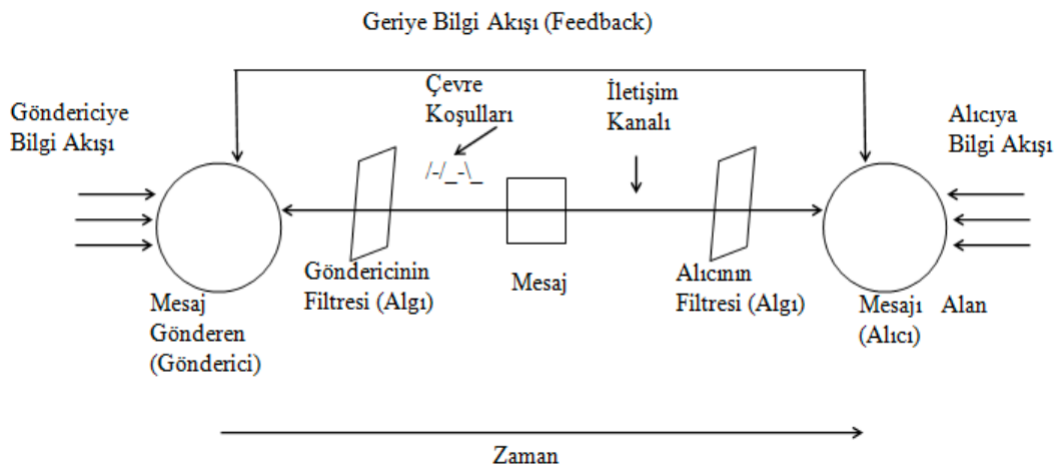
Kültür Çeşidi	Kategori
Makro Kùltürler	Milliyetler, etnik ve dini gruplar, küresel çaptaki meslekler
Örgüt Kùltürleri	Özel, kamusal, kâr amacı gütmeyen devlet kurumları
Alt Kùltürler	Örgüt içindeki meslek grupları
Mikro Kùltürler	Örgütlerin içindeki veya dışındaki mikro sistemler

(Kaynak: Schein, 2010, s.1)

Hofstede (2004) kültürü, literatüre kendisinin katmış olduğu, soğanın katmanları metaforuyla (dış kabuktan içe doğru) açıklamıştır. Bu metafora göre, toplumun her bir bireyinin sahip olduğu kültürel aidiyet olgusu, değişik açılardan ele alınabilecek çeşitli katmanlardan oluşmaktadır. Bunlar, kişinin mensup olduğu toplumun farklı özellikleri ve farklı katmanları ile ilgilidir. Bu katmanlara örnek verilecek olursa; bireyin kültürü ait olduğu milliyeti açısından ele alındığında, ulusal düzeydeki; daha alt katman olan dini, etnik ve dil farklılıkları açısından ele alındığında bölgesel düzeydeki kültürü ile ilgili olmaktadır. Nesil (yaş aralıkları) açısından ele alındığında kuşak düzeyinde, cinsiyet farklılıkları açısından ele alındığında cinsiyet düzeyinde, çalıştığı iş yeri açısından kurumsal düzeyde, eğitim, iş ve ekonomik imkanlar açısından ele alındığında sosyal sınıf düzeyindeki kültürünü ifade etmektedir (Tabakcı, 2008, s.17).

2.2 İletişim

İletişim kavramı da tıpkı kültür gibi birçok farklı alanın çalışma konusu olmuştur. Bu yüzden kavramsal olarak tanımlamak istendiğinde, literatürde birçok iletişim tanımı olduğu görülmektedir. Bu tanımların ortak noktaları çerçevesinde bir iletişim tanımı yapmak gerekirse; canlılar arasındaki duygu, düşünce, bilgi, tavır, algı, anlayış, vb.nin alışverişinin yapıldığı süreç şeklinde ifade edilebilir. Aynı zamanda iletişim (daha teorik olarak); bir göndericinin belli bir mesajı kodlayarak, seçtiği bir ileti aracıyla çeşitli çevresel faktörlerin etkisi altında, bir alıcıya gönderdiği ve alıcının da kendi algısı çerçevesinde kod açıp mesajı algıladıktan sonra geribildirim aşamasıyla cevaplaması süreci olarak tanımlanabilir (Koçel, 2005, s.531; Özmutf, 2019, s.239; Davis, 1981, s.399; Porter ve Samovar, 1991, s.8-9).

Şekil 1. İletişim Süreci (Kaynak: Koçel, 2005, s.531).

İletişim hareketlerindeki en temel fonksiyonlar; enformasyonun transferi (istenen anlamın en hızlı ve kolay şekilde oluşturulması esastır), sosyal ilişkileri etkilemesi (mesajın gönderim üslubu içeriğinden önemli görülür), pragmatiklik (amaç, içerik iletmekten ziyade tepki ve davranış değişikliği oluşturmaya çalışmaktır), psikolojik ve mental süreçler (aktarım sürecindeki öznel ve duygusal fonksiyon) şeklinde sıralanabilmektedir (Kartarı, 2001, s.36).

2.3 Kùltùrlèrarası Kavramı

Kültürlerarası kavramı, birbiriyle etkileşim içinde olan farklı kültürlerin karşılıklı kurmuş olduğu kompleks bağa atıf yapan bir kavram olarak ele alınmaktadır. Birbirinden farklı olan kültürlerin etkileşime girerek gerçekleştirdiği alışveriş sonucunda, bu kültürlerin çeşitli yönlerden değişim gösterebileceğini söylemek mümkündür. Bu değişimlerle birlikte, kültürler arasında yaşanan birtakım problemlere de çözümler üretilebilmektedir. Bu çözüm imkanları yeni problem ve yeni çözümleri de beraberinde getireceği için kültürün ve dolayısıyla medeniyetin değişimine de kapı aralamaktadır. İnsanoğlunun bugünkü medeniyet düzeyinin, kültürel farklılıklar tarafından belirlendiğini söylemek mümkündür. Farklı kültürlerin önünün kapanması, tek tip bir toplum oluşumunu planlama, yenilik ve çeşitliliklere kapalı olma, farklı düşünceleri göz ardı etme gibi durumlar, insanoğlunun kültürel ve sosyal gelişimine engel olan unsurlardandır (Tozan, 2019, s.23).

İçinde bulunduğumuz iletişim ve teknoloji çağında, farklılıklarla birlikte yaşamının kaçınılmaz olmasıyla birlikte, her konuya kültürlerarası perspektiften yaklaşmanın da neredeyse zorunlu hale geldiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda kültürlerarası iletişimin odak noktasına aldığı en temel konulardan biri, farklı kültürel birikimlerden kaynaklanan davranış ve düşünce şekillerini anlamaktır (Wimmer, 2009, s.22). Toplumsal günlük hayatta insanların karşısına çıkan ayrımcılık ve önyargıların; birçok kültürel, tarihi, toplumsal ve politik unsurların aktarımının neticesinde ortaya çıktığı söylenebilir. Kültürlerarası iletişim olgusu, bu aktarımları gözlemleyerek, kendini ve yabancı olanı algılamının kalıplarını değerlendirebilmektedir. Kültürlerarası karşılaşmalarda ‘öteki’ni anlama isteği ve becerisi, zihin ve fiil dünyasında, barışçıl ve insani bir yaklaşımı benimseyen bir bakış açısına sahip olmayı gerektirir. Bu beceri, farklı bir kültür dilinin ve mantığının içerisinde ilerleyebilme yetisidir. Bu ilerleme esnasında bazen diyalog ve fikir birliği, bazen de yanlış anlama, polemik ve çatışmalar yaşansa da sürecin kesintisiz olarak devam ettiğini söylemek mümkündür (Yoğurtçu, 2015, s.793).

2.4 Kültürlerarası İletişim

Türkiye’de kültürlerarası iletişimle ilgili çalışmalar, iletişim alanıyla birlikte etnoloji, sosyal ve kültürel antropoloji, sosyoloji ve göç sosyolojisi gibi alanların da bünyesinde gelişmiştir (Özdemir, 2011, s.31).

Sosyal bilimlerde yeni bir çalışma konusu olan kültürlerarası iletişim kavramı, iletişim ve kültür gibi, birçok alanda çalışılmış olan iki temel kavram üzerine inşa edilmiştir. İçinde bulunduğumuz dijital çağ, iletişim çağı, yapay zekâ çağı gibi farklı isimlerle adlandırılan dönemde teknolojiye yaşanan gelişmeler, (sahip olunan kültürel farklılıklara rağmen) insanlar ve toplumlar arasında iletişim ve etkileşimi artırmış, coğrafi uzaklıkları ortadan kaldırmıştır (Ölçekçi, 2020a, s.13).

İletişime dair bilinen tüm bilgiler, unsurlar arasındaki bütün ilişkiler kültürlerarası iletişim için de geçerlidir. Ancak en temel farklılık, gönderici ve alıcının farklı kültürlerle sahip olan bireyler/kurumlar olmasıdır. Bu temel farklılık, kültür olgusunun rol ve işlevlerini de göz önüne almayı gerektirmekle birlikte, kültürlerarası iletişimin kendine has bir iletişim türü olarak tanımlanıp araştırılmasını gerektirmektedir (Porter ve Samovar, 1991, s.10).

Kültürlerarası iletişim en temel haliyle, farklı kültürlerdeki insanların kurmuş oldukları iletişim ve etkileşim süreçleri şeklinde tanımlanabilir. Kültürlerarası iletişim aynı zamanda kültürel farklılıkları, farklılıklar arasındaki iletişim ve etkileşimleri, anlam aktarımlarını ve yabancı kavramının algılanmasını da konu edinmektedir (Sarı, 2004, s.1; Kartarı, 2001, s.12-13). Kültürlerarası iletişim; resmi ve ticari kurumların yanında, aile, evlilik gibi sosyal toplumsal yapılar aracılığı ile etkileşime giren bireylerdeki algı, klişeleştirme, kültürel değişim, kültürel kimlik, modernitenin etkisi altında kalma, enkültürasyon (bireyin içinde bulunduğu kültüre göre kendini değiştirme süreci), akültürasyon (birden fazla kültürün karşılaşması sırasında kültürlerde değişim yaşanması), göç gibi konuları da kapsamına almaktadır (Kartarı, 2001, s.12-13).

Etnik merkezcilik, grup bireylerinin önyargı ve kalıp düşünceleri gibi unsurlar; kültürlerarası iletişim süreçlerinde rol oynayan temel faktörler olarak değerlendirilmektedir (Ulusoy, 2023, s.267). Literatürde etnosentrizm olarak da ifade edilen etnik merkezcilik, kişinin kendi kültürünü veya ait olduğu toplumsal grubu odak noktasına alarak diğer kültürlerdeki grupların davranış ve tutumlarını bu çerçevede değerlendirmesi şeklinde tanımlanabilmektedir. Kültürün sürekliliği açısından etnik merkezci yaklaşımın olumlu etkisi, gruptaki bireylerin birbirlerine olan bağlılığı ve ilgili toplumsal yapıya olan aidiyet duygusunun gerçekleştirilmesine sağladığı katkılardır. Ancak bu etnik merkezci yaklaşım ileri düzeyde olduğu zaman gruplar arasında önyargı oluşması, bir grubun diğerini hakir görmesi gibi olumsuz sonuçlarla karşılaşılabilir. Kültürel gruplardaki bireylerde gözlenen önyargı ve kalıp düşünceler, kültürlerarası iletişim süreçlerinde rol sahibi olan diğer temel faktörler olarak ele alınmaktadır. Kalıp düşünce kavramı, literatürde stereotip olarak adlandırılmaktadır. Bu kavram bireylerin dünyayı anlamlandırmak için zihinlerinde oluşan resimler, bireyin dış dünyayı algılama şeklini oluşturan fikir standartları şeklinde ifade edilebilmektedir. Burada toplumsal bir gruptaki bireylerle, birtakım belli özellikler ilişkilendirilir ve “aşırı basitleştirilmiş temsiller” şeklinde ifade edilmiştir (Long, 2015, s.50; Ulusoy, 2023, s.268). Stereotip bir toplumsal alt

gruba karşı sahip olunan (olumlu veya olumsuz) kalıp düşünceleri ifade ederken önyargı, bir bireye ya da toplumsal bir alt gruba karşı peşinen sahip olunan olumsuz yönlü duygu, görüş ve fikir olarak tanımlanabilmektedir (Ulusoy, 2023, s.268).

Kültürlerarası iletişim konusu içerisinde, önyargı ve stereotiplerin önemli bir yer edindiğini söylemek mümkündür. Kültürlerarası karşılaşmalarda, iletişim kuran kişiler birbirleri hakkında birçok hususta bilgi sahibi olarak bir araya gelmektedirler. Bireyler iletişim halinde olduğu diğer bireye dair zihin dünyasında sahip olduğu birtakım resimler ve ön bilgilerle (stereotip ve kalıp yargılarla) yaklaşmaktadırlar (Kartarı, 2014, s.244). Bu noktada, bu önyargı ve kalıp düşüncelerin, bazen kültürlerarası iletişim süreçlerinde engel teşkil edebildiği, kimi zaman yanlış algılamalara ve çatışmalara sebebiyet verebildiği de gözlemlenebilir (Ulusoy, 2023, s.268).

Kültürlerarası faaliyetlerin arttığı günümüz dünyasında, farklı kültüre sahip bireyler arasında etkili ve verimli iletişim süreçleri kurabilmek için kültür unsurlarındaki farklılıklarla ilgili bilinç geliştirerek değişik kültürlere karşı duyarlı olabilmek, dünyaya diğerinin de gözünden bakabilmek ve olayları diğerinin algısına göre de değerlendirme becerisine sahip olmak önem arz etmektedir. Bu önemli hususu açıklamak için kültürlerarası yeterlilik, kültürlerarası iletişim yeterliliği, kültürlerarası okuryazarlık, kültürel okuryazarlık gibi kavramlardan yararlanmak mümkündür. Taylor'a göre (1994) kültürlerarası iletişim yeterliliği; bireyin diğer kültürleri veya o kültüre sahip bir yabancıyı anlayarak sağlıklı iletişim kurabilmesi için gerekli olan davranış yeteneklerine ve kültürel bilgiye sahip olması şeklinde ifade edilmektedir (Temel Eğinli, Özmelek Taş, 2018, s.714; Ulusoy, 2023, s.268). Kültürel okuryazarlık kavramını ise Hirsch (2002); belli bir kültüre ait olan işaretler, diller, isimler, semboller, mitler, özdeyişler, mizahi unsurlar, geçmişe atıflar, ayırt edici nitelikler gibi unsurları anlayıp o kültüre katılabilme becerisi şeklinde tarif etmiştir (Shilakhovchuk, 2019: 3).

Kültür ve iletişim olgularının enteresan taraflarından biri (aynı kültürel değerlere sahip olan insanlarla birlikte olunduğu taktirde), bireyin iletişimini çoğunlukla sorgulama ihtiyacı duymadan gerçekleştirmesidir. Ancak aynı kültürel kalıplar, bireyin kendi kültüründen olan insanlarla kurduğu iletişimi kolaylaştırmakta, farklı kültürden insanlarla olan iletişim süreçlerinde zorluk çıkarabilmektedir. O noktada birey kendi kültürü içerisinde alıştığı hiçbir şeyin normal ya da anormal olmadığını fark etmektedir (Tabakcı, 2008, s.41). Toplumların iletişim usulleri kültürün şekillendirdiği ve her bir kültürde farklı gerçekleşen süreçlerdir. Bu yüzden bazen yaşanan iletişim hatalarından dolayı toplumlar arasında oluşabilecek ilişkiler hiç başlamadan sekteye uğrayabilmektedir (Susar, 2005, s.49).

Kültürlerarası iletişim süreçlerinde yaşanabilecek sorunların ortadan kaldırılması için alınabilecek önlemler kurumsal boyutta; kültürel eğitimlerin sağlanması, kültürel duyarlılığın artırılması, dil eğitimi, geribildirim sistemlerinin geliştirilmesi; bireysel boyutta ise empati, açık iletişim süreçleri, etkin dinleme, görüşme, vb. şeklinde sıralanabilmektedir (Menemencioğlu, 2000, s.78).

3. Türk Dünyasında Kültürlerarası İletişim

Belli bir kültürün hâkim olduğu bölge kültürel coğrafya olarak ifade edilmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2015, s.96). Türk kültürünün de tarihsel süreçlerde doğduğu, büyüdüğü, gelişip yaşadığı bir kültürel coğrafyası vardır. Türk kültürünün devam ettirildiği kültür ocağında dil, ahlaki değerler, gelenekler, müzik, sanat, giyim gibi unsurların varlığı ile hatları belirlenebilen bu coğrafya, içinde bulunduğumuz teknoloji çağında giderek kuvvetlenen etkileşim ve iletişim süreçleri içine girmiştir (Ölçekçi, 2020a, s.17).

Dünya çapında oldukça etkili ve kuvvetli bir akım olarak değerlendirilen küreselleşme olgusu, son dönemde birçok çalışmanın konusu olmakla birlikte, bütün kültürleri tek tipleştirerek kültürel homojenliğe zorlamaktadır. Bunun yanı sıra kültürel farklılıkları da teşvik edip alt kültürlere ayırıştırarak Batı zihniyetinin ideolojisi ve yönetim şekli için çalışmaktadır (Ölçekçi, 2020, s.-163).

Türk kültürünün, küresel tek tipçi Batı zihniyetli kültürle rekabet edebilmesi, onun altında ezilmemesi için Türk kültürlerinin kendi aralarında ortak değerlerini yaygınlaştırdığı bir kültürel bütünleşme sürecine girmeleri gerekmektedir. Dil, gelenek, mezhep gibi çok farklı kültürel yapılarla sahip olmalarına rağmen ortak bir çatı altında bir araya gelebilen Avrupa Birliği gibi örnekler varken, bu ülkelerden daha fazla ortak paydası olan Türk dünyası ülkelerinin birlikteliğine herhangi bir engel olmaması gerekmektedir. Türk dünyası ülkelerinin sahip oldukları kültürel zenginliklerini paylaşma ve birbirlerine yakınlaşma çalışmalarının başarılı olabilmesi için; devlet kademelerinin, kurumların, işletmelerin, sanatçı ve aydınların, medyanın katkısıyla toplumun geniş kitlelerinin ilgisinin çekilmesi gerekli görülmektedir. İçinde bulunduğumuz teknoloji çağında eğitim, turizm, göç, iş, vb. amaçlarla gerçekleşen nüfus hareketliliklerinin ciddi oranda artışı, ortak kültür değerlerinin varlığına dair farkındalığı geliştirmektedir. Sinema, TV, dizi, müzik, gibi sanat alanlarında geniş kitlelere yayılan projeler, Türk dünyası ülkelerini birbirine tanıtmak için oldukça etkin unsurlardır. Türk kültür kimliğine sahip olan tüm paydaşların ortak kültür kodlarını bünyelerinde barındırdığı gerçeği, modern iletişim ve etkileşim süreci sayesinde daha çok fark edilmektedir. Toplumlar iletişimlerini etkin olarak yürüttüklerinde benzerlikler ve ortak yönler daha çok kendini gösterecek, yaşanabilecek anlaşmazlıklar ve çatışma noktaları kolaylıkla üretilebilen çözüm yöntemleriyle azaltılabilecek ve bu şekilde kültürel etkileşim, bütünleşme ve uyumlaşma süreçlerindeki ilerlemeler

daha sağlıklı ve kuvvetli bir şekilde gerçekleşebilecektir. Kültürlerarası iletişim olgusu sayesinde, varlığı oldukça normal olan kültür, anlayış, düşünce, inanç, vb. konulardaki farklılıklardan çıkabilecek muhtemel çatışmaların çözüme ulaştırılması ve Türk dünyası ülkelerini ortak kültür değerleri ekseninde bir araya getirmek mümkün görünmektedir. Dünya üzerinde ülkeler tarafından kurulmuş olan birçok kuruluşun birlik anlayışlarından ve uygulama örneklerinden de görülmektedir ki, sürdürülebilir kalkınmanın esası ve aracı olan kültür olgusu, ortak kültür mirası ve tarihle birlikte eşsiz kültür belleğine sahip olan Türk kültür coğrafyasına yeni kapılar açmakta ve yeni ufuklar sunarak yeni imkanlar doğurmaktadır. Türk kültür coğrafyasının, temelden gelen kültür ortaklığını fark edip, mevcut farklılıklarını birer zenginlik unsuru olarak değerlendirdiğinde, iletişim süreçlerini verimli ve güçlü bir şekilde yürüterek birbirlerini doğru ve yeterli düzeyde tanıyıp anladığında, devam eden süreçte de dayanışmayı kuvvetlendirdiğinde, küresel ve bölgesel çapta oldukça önemli bir cazibe merkezi haline gelmesi beklenmektedir (Ölçekçi, 2020a, s.32-33).

3.1 Türk Dünyasında Kültürlerarası İletişimi Etkileyen Temel Unsurlar

Ortak Tarih ve Kültürel Bağlar: Göçebe gelenekleri, destanlar, halk kahramanları ve tarihî olaylar Türk toplulukları arasında paylaşılan ve güçlü bağlar kuran önemli unsurlardandır.

Dil ve Lehçeler: Dillerinin ortak kökene dayanması, Türk halkları arasında kurulan iletişim ve diyaloglarda en büyük avantaj olarak değerlendirilebilmektedir. Türkiye Türkçesi, Kazakça, Kırgızca, Tatarca gibi lehçeler arasındaki farklar zaman zaman anlaşılabilirliği zorlaştırsa da temel düzeyde iletişim kurulabilmektedir. Ortak iletişim dili oluşturma çalışmalarının (ortak alfabe ve kelime birliği çalışmaları) bu süreci kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

İnanç ve Din: Türk dünyası toplumlarının büyük kısmının İslam dinine mensup olduğu söylenebilir. Aynı dini inanca sahip olmak, topluluklar arasında ortak değerler sistemi oluşturmayı kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte aynı dine inanan toplumlarda bölgesel ve mezhepsel farklılıklarla da karşılaşılabilir. Bu farklılıklar da iletişim süreçlerinde dikkate alınması gereken önemli unsurlardandır.

Modernleşme ve Küreselleşme: Türk dünyası ülkeleri, sahip oldukları siyasi ve ekonomik sistemler açısından çeşitli farklılıklar göstermektedir. Orta Asya Türk devletlerinde Sovyetler Birliği'nin birtakım etkileri, Türkiye ve Azerbaycan gibi ülkelerin tarihlerinde ise daha farklı modernleşme süreçleri görülebilmektedir. Bu farklılıklar, ülkeler arasında bakış açılarını da değiştirebilmektedir. Ancak (ulaşım, turizm, iletişim, vb. alanlarda yaşanan) teknoloji ve medya; kültürel yakınlaşmayı hızlandırmış, temelde ve kökende kültürel olarak zaten birbirine yakın olan bu ülkeleri daha da yaklaştırmaya başlamıştır.

Kültürel Etkinlikler ve Organizasyonlar: Türk Devletleri Teşkilatı, TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı), TİKA, Türk Akademisi, Türk Kültür ve Miras Vakfı, Avrasya Yazarlar Birliği gibi kuruluşlar, Türk dünyasında kültürlerarası iletişimi geliştirmek için önemli çalışmalar yapmaktadır. Özellikle edebiyat, sanat ve spor alanlarında düzenlenen etkinlikler (Türk Dünyası Kültür Başkenti uygulaması, Dünya Göçebe Oyunları, Türk Üniversiteler Birliği Spor Oyunları, Dünya Aba Güreşi Şampiyonası, Korkut Ata Türk Dünyası Film Festivali, Türk Dünyası Belgesel Film Festivali, Türk Dünyası Edebiyat ve Kitap Festivalleri, Türk Dünyası Şiir Yarışmaları, Uluslararası Kaşgarlı Mahmut Hikâye Yarışması, Türk Dünyası Genç Yazarlar Buluşması, vb.) iletişimi ve ilişkileri güçlendirmektedir.

Eğitim ve Akademik İş Birlikleri: Türk devletlerinin ortak kurmuş olduğu üniversiteler (Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, yeni kurulan Türkiye-Azerbaycan Üniversitesi, Özbekistan'da yeni kurulan Uluslararası Türk Devletleri Üniversitesi) ve öğrenci değişim programları, Türk devletlerinin toplumları arasında akademik, entelektüel ve sosyal etkileşimi artırmakta olan ve ilerleyen zamanlarda da Türk devletleri arasındaki kültürlerarası iletişimi kuvvetlendirecek olan yapılardır.

4. Sonuç ve Öneriler

Kültürlerarası iletişim ile ilgili literatür incelendiğinde, bu kavramın Türk dünyasının geneli bağlamında ele alındığı, geniş ve zengin bir literatür ile karşılaşılmamıştır. Bu çalışma, literatüre kavramsal ve teorik yönde bir katkı aralayacağı ve Türk dünyası çerçevesinde kültürlerarası iletişim kavramının daha derinlemesine ve detaylı (nitel ya da nicel) araştırmalarla çalışılmasına fikir vererek ışık tutacağı düşünüldüğü için önemli görülmektedir.

Kültürlerarası iletişimi gerçekleştiren, kuvvetlendiren, artıran, geliştiren en temel alanlar; iş (ortak projeler, iş fuarları, ortak ticaret), spor (ülkeler arası müsabakalar), sanat (ülkeler arası ortak proje, sergi ve sanat dalının icra edildiği platformlar (konser, film gösterimleri, tiyatro oyunları, vb.)), turizm (ulaşımda yaşanan teknoloji, hizmet sektörü olarak turizmde (konaklama, yeme-içme, vb.) gerçekleştirilen yenilikler), eğitim (ortak kurulan üniversiteler,

öğrenci/eğitici değişimi programları, ortak bilimsel faaliyetler), medya (geleneksel ve yeni medya/sosyal medya) şeklinde sıralanabilir. Türk dünyası ülkeleriyle bu alanlarda yapılan alışverişin artırılması, kültürlerarası iletişimin kuvvetlenmesini sağlamakla birlikte sahip olunan ortak Türk kültür değerlerinin, yeni nesillere daha sağlıklı ve daha yüksek düzeyde aktarılmasını sağlayacaktır. Kapitalist dünyanın dayattığı köksüz, ruhsuz, geçmişsiz, belirli güçler tarafından kontrol edilebilir, robotlaşmış tek tip insan formuna; kadim, hikmetli, derin, asil Türk kültürünün kurban edilmemesi için kültürlerarası iletişimi kuvvetlendirecek bu çalışmalar oldukça önem arz etmektedir.

Kültürlerarası iletişim kavramı ile ilgili akademik literatür incelendiğinde, konu ile ilgili Türkiye’de yazılan tezlerin çoğunun yüksek lisans düzeyinde kaldığı, tezlerin üniversitelerin daha çok Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı bünyesinde yazıldığı ve yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği görülmektedir (Bitirim Okmeydan, 2020, s.578). Bu noktada, alanda çalışan akademisyenlere, kültürlerarası iletişimin doktora düzeyinde de çalışılması, nicel yöntemler kullanılarak sayısal bulguları içeren araştırmalara da yönelmeleri, Sosyal Bilimlerin ve Uygulamalı Bilimlerin farklı dallarının da (Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Ticaret, Finans, Lojistik, Güzel Sanatlar, Edebiyat, Spor, Sinema, Müzik, Psikoloji, vb.) konuyu çalışma gündemlerine dahil etmeleri önerilmektedir. Verilen bu çerçeve ve içeriklerle Türk dünyasının farklı ülkeleri üzerinde çalışarak karşılaştırmalar yapılması da akademi cephesine sunulan önemli önerilerdendir. Bu sayede politika yapıcılar, Türk dünyası için çalışan resmî kurumlar (TÜRKPA, TÜRKSOY, TİKA, Türk Devletleri Teşkilatı) ve Türk dünyasındaki ticari işletmelerin de kullanabileceği, güncel, bilimsel sonuçlara dayanan ve farklı disiplinler tarafından yorumlanan veri analizlerini içeren araştırmalar literatüre kazandırılmış olacaktır. Bu bağlamda Türk dünyası ülkelerinin politika yapıcıları, resmî kurumları, ticari işletmeleri ve sivil toplum kuruluşlarına, (tüm sektörlerde yapılacak olan) ortak projelerin sayısının ve niteliklerinin artırılması, süreçlerinin hızlandırılması önerilmektedir.

Bu bilgiler ışığında Türk dünyası ele alındığında, Türkiye, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, KKTC başta olmak üzere, dünya üzerinde yaşayan Türkler, her ne kadar küreselleşmenin etkisinde kalmış olsalar da ortak geçmiş, köken, coğrafya, tarih, dil, sosyal yapı ve diğer tüm kültür unsurlarından dolayı kültürlerarası iletişim konusunda dünya üzerindeki ülkeler kıyaslandığında bağlantıyı en başarılı şekilde oluşturabilecek olan ülke ve toplumlar olarak görülebilir.

Türk dünyası ülkelerinde kültürlerarası iletişimin; ortak tarih, dil, din, gelenekler, vb. sayesinde güçlü bir zemine oturduğu, yadsınamaz bir gerçektir. Ancak farklı coğrafyalarda yaşamakta olan Türk toplumlarının sahip olduğu, kendilerine has çeşitli kültürel dinamikleri de göz ardı etmemek gerekir. Bu yüzden kültürlerarası iletişimi Türk dünyası çerçevesinde ele alırken, ortak kültürel değerleri ön plana çıkarmanın yanı sıra yerel ve bölgesel farklılıkları da göz önünde bulundurmak gerekir.

Türk dünyasında kültürlerarası iletişim, ortak geçmiş ve değerler üzerine inşa edilmiş olsa da bölgesel farklılıkları dikkate alan bir yaklaşım gerektirmektedir. Kültürel mirası koruyarak modern iletişim araçları ve ortak projelerle bu bağın güçlendirilmesi, Türk dünyasının birlikteliğini pekiştiren en önemli unsurlardan olacaktır.

Kaynakça

- Bitirim Okmeydan, S. (2020). Kültürlerarası İletişim Alanındaki Eğilimler: ‘Kültürlerarası İletişim’ Başlıklı Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *TRT Akademi*, 5(10). 578-611.
- Davis, K. (1981). *Human behaviour at work; organizational behaviour*. McGraw Hill.
- Demir, M. (2017). *Örgüt kültürü ile örgütsel yapı arasındaki ilişkinin iki farklı ulusa ait işletmeler üzerinde karşılaştırmalı analizi* [Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Griffiths, C. (2011). Intercultural Communication Competence. *English Language and Literature Studies*, 1(2). 113-121. <http://dx.doi.org/10.5539/ells.v1n2p113>
- Güngör, E. (1997). *Türk kültürü ve milliyetçilik*. Ötüken Neşriyat.
- Kartarı, A. (2001). *Farklılıklarla yaşamak: kültürlerarası iletişim*. Ürün Yayınları.
- Kartarı, A. (2014). *Kültür, farklılık ve iletişim: kültürlerarası iletişimin kavramsal dayanakları*. İletişim Yayınları.
- Koçel, T. (2005). *İşletme yöneticiliği*, Arıkan Basım Yayım, 10. Baskı.
- Long, C. (2015). *Intercultural communication and stereotypes*. 49-64. https://www.tohoku-gakuin.ac.jp/research/journal/bk2015/pdf/no01_05.pdf
- Menemencioğlu, T. (2000). *Uluslararası çevrede faaliyet gösteren işletmelerin yaşadıkları kültürlerarası iletişim sorunları*, [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi
- Ölçekçi, H. (2020a). Kültürlerarası iletişim ve Türk kültür coğrafyasında etkileşimler. In G. R. Küçükdoğan & H. Çiftçi (Ed.), *A’dan Z’ye iletişim çalışmaları-4* (pp. 5-36). İksad Yayınevi.
- Ölçekçi, H. (2020b). Dijital İletişim ve Küresel Kültürel Etkileşimin Homojenleşme, Kutuplaşma ve Melezleşme Süreçleri. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 50(Bahar). 146-163. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ikad/issue/56157/738842>
- Özdemir, İ. (2011). Kültürlerarası İletişimin Önemi, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 17(66). 29-38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fe/issue/26030/274162>
- Özmutaf, N. M. (2019). *Çağdaş yönetici nitelikleri ve yönetsel konular*. Detay Yayıncılık.
- Porter, R. E. & Samovar, L. A. (1991). Basic principles of intercultural communication. In L. A. Samovar & R. E. Porter (Ed.), *Intercultural communication: A Reader* (pp. 1-22). Wadsworth Publishing.

- Sarı, E. (2004). Kültürlerarası İletişim: Temeller, Gelişmeler, Yaklaşımlar. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 10(39). 49-74. https://www.academia.edu/388696/Kültürlerarası_iletişim_temeller_gelişmeler_yaklaşımlar
- Schein, E. H. (2010). *Organizational culture and leadership*. Jossey-Bass A Wiley Imprint. www.josseybass.com.
- Shliakhovchuk, E. (2019). After Cultural Literacy: New Models of Intercultural Competency for Life and Work in a VUCA World. *Educational Review*, 73(2). 229-250. <https://doi.org/10.1080/00131911.2019.1566211>
- Susar, A. F. (2005). Çok kültürlü ortamlarda karşılaşılan iletişim ve kültür engelleri. In P. E. Yaymoğlu (Ed.), *Çok kültürlü ortamlarda halkla ilişkiler* (pp. 46-59). İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Şahin, A. (2010). Örgüt kültürü-yönetim ilişkisi ve yönetsel etkinlik. *Maliye Dergisi*, 159. 21-35.
- Tabakcı, N. (2008). *Kültürlerarası iletişim sürecinde alt kültürde kimliğin oluşumu (Türkiye'deki Karacay topluluğu örneği)* [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Temel Eğinli, A. & Özmelek Taş, N. (2018). Global Bir Anlayış Yaratmanın Yolu: Kültürlerarası Empati. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57). 714-727. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2484>
- Tümertekin E. & Özgüç, N. (2015). *Beşeri coğrafya insan-kültür-mekan*. Çantay Kitabevi.
- Tozan, S. (2019). *Kültürlerarası iletişimin geliştirilmesinde uluslararası öğrencilerin etkisi: YTB Sakarya üniversitesi öğrencileri örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Ulusoy, H. (2023). Kültürlerarası İletişim Mecrası Olarak 'Youtube': Kültür Temalı Video Yorumlarındaki İletişim Pratiklerinin İncelenmesi. *Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. 6(12). 262-286. <http://dx.doi.org/10.32739/etkilesim.2023.6.12.222>
- Yoğurtçu, G. Çokkültürlü Eğitim Ortamlarında Kültürlerarası İletişim ve Kültürel Zekâ: Kırgızistan Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(3). 791-806. <https://doi.org/10.24289/ijsser.279157>